

Економічний дайджест KSE: вплив 1-го та 2-го карантину на ВВП 2020

Економічний дайджест наводить оцінки впливу потенційного 2-го зимнього карантину на ВВП 2020 року на основі оцінки впливу 1-го карантину навесні. В дайджесті вперше представлена декомпозиція падіння ВВП 2020-го за факторами впливу, враховуючи прямі та непрямі наслідки епідемії.

Якщо в грудні уряд не введе жорсткі карантинні заходи (локдаун), падіння ВВП у 2020 році становитиме 5.1% рік до року. Внесок трьох ключових факторів – падіння зовнішнього попиту, скорочення зайнятості та закриття бізнесу становить: -1.9 в.п. – падіння зовнішнього попиту, -2.0 в.п. – скорочення зайнятості, -0.9 в.п. – закриття бізнесу через жорсткий карантин навесні, та -0.3 в.п. – інші фактори. У разі повторення карантину, близького за форматом до весняного, в грудні економіка відреагує з меншою магнітудою, ніж у 2-му кварталі. Прогноз падіння ВВП – 5.4% за таким сценарієм

Автори: Юрій Шоломицький, Олена Шоломицька
Редактори: Наталя Шаповал, Сергій Ніколайчук

Епідемія COVID-19 в Україні та оцінка її впливу на економіку

Рис. 1. Індекс жорсткості карантину (оцінка Школи Блаватніка університету Оксфорду)

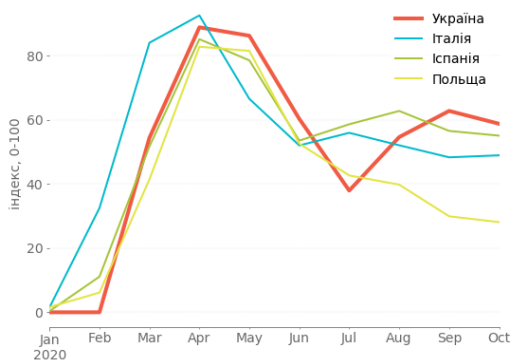
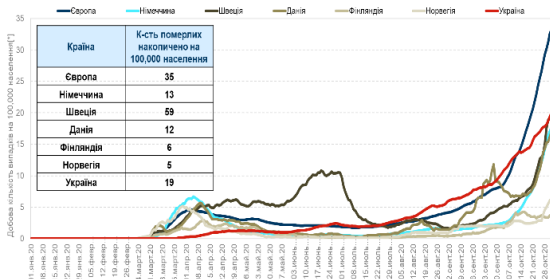

Рис.2. Добова кількість COVID-19 випадків на 100 тис населення станом на 28.10.2020

Україна вже місяць перебуває в п'ятірці¹ країн Європи з найскладнішою ситуацією, що вимагає від уряду посилення карантинних заходів уже в кінці листопада².

Кількість нових випадків в Європі побила всі попередні рекорди і летить вгору (Рис. 2). Австрія, Іспанія, Бельгія та Велика Британія вводять локдаун. Румунія, Португалія, Італія і Німеччина посилюють національні обмеження³.

Наприкінці жовтня динаміка росту кількості нових випадків в Україні почала стрімко набирати обертів. На кінець жовтня Україна була на 11-му місці в Європі⁴ за кількістю нових випадків та на 7-му – за «кількістю померлих за останні 14 днів».

Весняну хвилю епідемії COVID-19 уряд України зупинив заходами, який порівнювалися по жорсткості з заходами Італії та Іспанії – світових лідерів по захворюваності цього періоду (Рис 1). Завдяки карантину навесні захворюваність протягом березня-квітня 2020-го року не перевищувала тисячі випадків на добу.

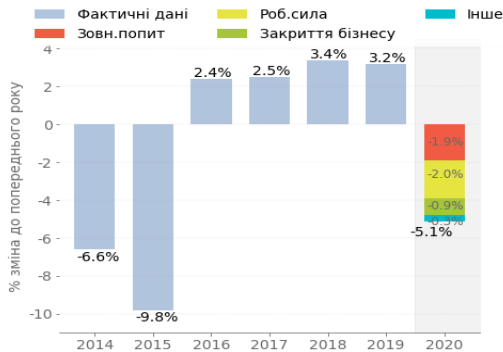
Весняний карантин використав майже всю «подушку міцності» українського бізнесу, населення та державного бюджету. Однак, за оцінками KSE⁵, впровадження карантину було економічно виправданим, адже врятувало понад 10 тис осіб від смерті. Впровадження жорстких обмежень для подолання другої хвилі COVID-19 може спричинити додаткові втрати для економіки, тому рішення щодо карантину має бути узгодженим із потенційними вигодами для обмеження поширення захворюваності.

За оцінками епідеміологічної моделі KSE, насичення/пік захворюваності припаде на грудень 2020, що має призвести до зниження темпів захворювання в 2021 році, а тому й відсутність потреби у жорстких карантинних обмеженнях у 2021-му році.

¹ Найгірша ситуація у Чехії та Бельгії. До них наближається Польща, де швидко зростає кількість нових випадків та смертність. Україна піднялася на дві сходинки за показником смертності, але за комплексом показників далі серед найбільш «проблемних» країн Європи. Для порівняння взяті Європейські країни з населенням понад 10 млн осіб.
² Тут і надалі використовується аналітика KSE щодо епідеміологічної ситуації
³ На основі новин в Deutsche Welle, BBC, Euronews.
⁴ Серед країн Європи з населенням більше 10 млн осіб. 1-е місце означає найгіршу ситуацію. 15-е місце – найкраща ситуація.
⁵ Шаповал Наталя. Травень 2020. Аналітична презентація Київської школи економіки. "Скільки Україні коштує карантин?" https://kse.uw.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/KSE_Covid-19-Cost-Benefit_May-event_VFin-1.pdf

Сценарії карантину в листопаді–грудні та їхній вплив на ВВП 2020

Рис. 2а. Динаміка реального ВВП 2014–2020 та фактори прогнозного падіння ВВП 2020 (базовий сценарій)

За сценарієм «помірного карантину» падіння ВВП 2020 становитиме 5.1%.

Ключовими припущеннями базового сценарію є:

- Продовження карантинних обмежень у листопаді-грудні на рівні вересня, що незначно обмежує економічну активність
- Відсутність жорстких обмежень призведе до додаткового вибуття робочої сили в середньому за квартал у 150 тис., що включає хворих та офіційно діагностованих осіб (середній період непрацездатності в 3 тижні) та контактних і самоізолюваних осіб (щонайменше на тиждень). Очікується також, що кількість смертей працездатних осіб сягне 5.5 тис. осіб.

Аналіз фактичних даних за перші три квартали та прогноз 4-го кварталу свідчать про очікуване падіння економіки України до 5.1% у 2020 році (Рис. 2а).

Жорсткі карантинні обмеження з березня по травень 2020 року призвели до значного зниження ВВП в другому кварталі – близько 9% порівняно з 2-м кварталом. Ці обмеження призвели до призупинення діяльності окремих підприємств і пояснюють 0.9 відсоткових пунктів загального прогнозованого падіння у 2020 році.

За попередніми оцінками Державної служби статистики, у 3-му кварталі економічна активність значно відновилася — зростання ВВП порівняно з другим кварталом становило 8.5%. Це значною мірою компенсує різке падіння у першій половині року. За нашими оцінками, у разі уникнення жорсткого локдауну в листопаді-грудні, темпи зміни ВВП стабілізуються на рівні -2% (Рис 2б). У разі впровадження жорсткого локдауну в листопаді-грудні – 4-й квартал покаже падіння близьке до 3.5%.

За сценарієм жорстких обмежень падіння ВВП становитиме 5.4%.

Ключовими припущенням альтернативного сценарію є:

- Пік епідемії припадає на листопад-грудень, після чого в 2021 році епідемія спадає.
- Жорсткі обмеження у грудні 2020, приблизно рівні квітню 2020 із припиненням діяльності закладів харчування, надання побутових послуг, закладів освіти; переведенням працівників на дистанційний режим роботи.

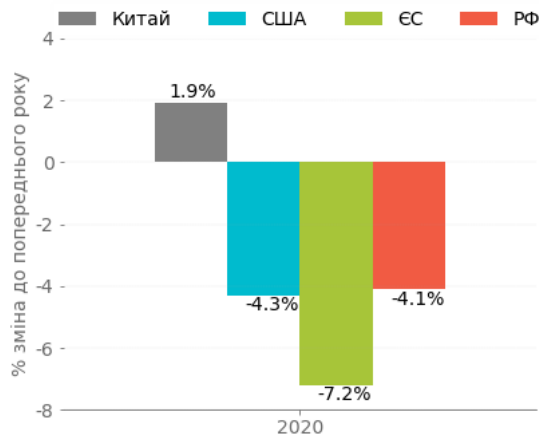
За нашими розрахунками, повторне впровадження жорстких карантинних обмежень (таких як закриття транспортного сполучення та заборона роботи бізнесів сфери послуг) призведе до втрати додаткових 0.3 відсоткових пунктів в 2020 році, або до рівня – 5.4% ВВП.

Додаток А.

Оцінка поточного стану та формування припущень

Падіння зовнішнього попиту

Рис. 3. Прогноз зміни економічного зростання країн-основних торговельних партнерів України

Падіння зовнішніх розвинених економік зумовило значне зниження попиту на українські товари. Заходи з відновлення економік держав-партнерів були масштабними та цілеспрямованими, що стримало розвиток кризи та сприятиме більш швидкому відновленню міжнародної торгівлі.

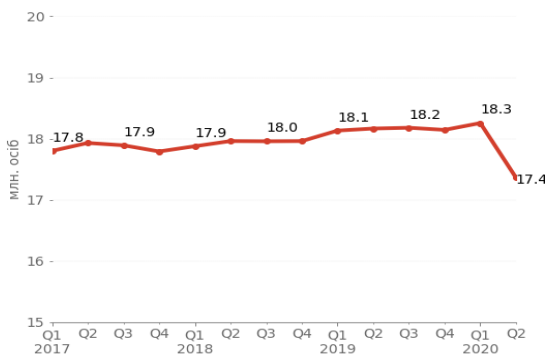
Крім зниження попиту українцями, падіння глобальної економіки викликало падіння світового попиту, безпрецедентного за своїм масштабом. У першому кварталі реальний ВВП США впав на 1.2%, ВВП Єврозони – на 3.6%, а вже в другому кварталі падіння становило відповідно 7.4% та 11.8%.⁶ Однак за поступового скасування та призвичаєння до карантинних заходів наприкінці весни і влітку глобальна економічна активність почала відновлюватися. Китай став першою великою економікою, яка повідомила про зростання під час пандемії коронавірусу (3.2% у другому кварталі 2020 року).

Утім у цілому середньозважене падіння економік-країн основних торгових партнерів (ЄС, Росія, Китай, США) порівняно з їх потенційними темпами зростання для 2020 року є досить значним й оцінюється у 7.8%. Це й визначає нашу оцінку внеску падіння зовнішнього попиту у 1.9%.

У вересні 2020 р. більшість країн світу потрапило під другу хвилю захворюваності, що стає причиною повторення локдаунів, однак минулий досвід робить карантинні заходи більш точковими та такими, що мінімально обмежують економічну активність. Це дає змогу припустити, що в останньому кварталі 2020 року, навіть за умови введення достатньо суворих обмежень в країнах-основних торгових партнерах, попит на українську продукцію може знизитися лише незначно.

Зменшення робочої сили

Рис. 4. Економічно активне населення в 2017-2020 рр (сезонно згладжені дані)

У 2-му кварталі кількість економічно-активного населення скоротилась з 18.3 до 17.4 млн осіб, або на 0.9 млн осіб (сезонно згладжений показник), безробіття стрибнуло до 9.9% у другому кварталі, тоді як у першому кварталі воно становило 8.5%. За нашими оцінками, фактичне «усунення від роботи» (коли працівника не звільняють, але на роботу він не ходить) може стосуватися до 2.2 млн осіб за 2020 рік.

Основним заходом карантину протягом березня — початку травня була ініціатива «залишайся вдома», яка для української економіки з невисокою мобільністю типового працівника між робочим місцем та помешканням фактично зупинила роботу. Найчастіше це була неформальна згода між працівником та роботодавцем про збереження робочого місця без виплати повної або й часткової заробітної плати. Однак значну кількість людей, переважно у секторі послуг, було звільнено.

За нашими оцінками, в середньому у 2020 році фактично «усунутими від роботи» могли стати 2,2 млн осіб. Це на 0.7 млн більше за очікуване «звичайне» число безробітних (1.5 млн – кількість безробітних в 2019 році). Таке зростання відбулося за рахунок «усунення» додаткових 1.6 млн осіб в 2-му кварталі, період під час жорсткого карантину. За офіційними даними, у другому кварталі кількість безробітних та економічно неактивних осіб зростає порівняно з першим кварталом на 1.2 млн. осіб (Рис. 4)⁷. Оцінка KSE є вищою, оскільки ми робимо припущення на базі соціологічних опитувань, які свідчать про те, що карантин призвів до втрати роботи до 10% робочої сили в 2-му кварталі⁸. Ми припускаємо, що в 3-му кварталі зайнятість відновлюється досить швидко, але не досягає рівня початку року, і в 4-му залишається стабільною.

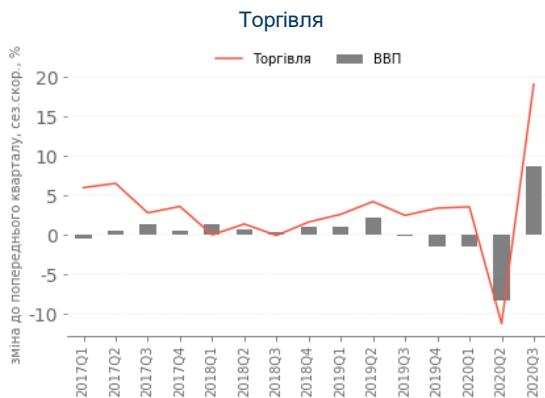
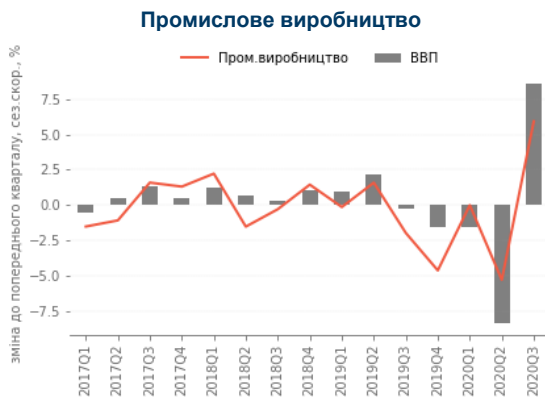
⁶ Показники щодо попереднього кварталу, сезонно скориговані

⁷ В другому кварталі розмір економічно активного населення за сезонно скоригованими даними ДССУ знизився на 0.9 млн. осіб. В цей же період, кількість безробітних зросла на 0.3 млн осіб: з 1.4 у 1-м кварталі до 1.7 млн. осіб у 2-му кварталі. Таким чином, вилучення робочої сили становить суму цих показників, або 0.3+0.9=1.2 млн осіб

⁸ Олена Шоломицька. VoxUkraine. Скільки людей втратили роботу через карантин? <https://voxukraine.org/uk/skilki-lyudej-vtratil-robotu-cherез-karantin/>

Падіння виробництва

Рис.5. Динаміка секторів економіки в 1–3-му кварталах 2020 р.

Лідерами у падінні економічної активності через карантин у 2-му кварталі 2020 р стали сфери транспорту та торгівлі. В 3-му кварталі більшість галузей відновились та частково компенсували падіння.

Однією з прямих «жертв» карантину стали пасажирські перевезення, які у другому кварталі впали на 82.5% порівняно з першим, але почали відновлюватися у третьому кварталі (на 243%, що утім становить лише 50% відповідного кварталу минулого року).

Випуск в інших галузях у 2-му кварталі порівняно з 1-им кварталом також суттєво впав за рахунок ефекту вивільнення робочої сили та падіння попиту:

- торгівля –12%⁹,
- вантажні перевезення –8.3%,
- промисловість –5.4%

Єдиною галуззю, яка не помітила карантин, стало будівництво, випуск якого у другому кварталі зріс на 3.5% порівняно з першим. Також лише помірний негативний вплив та гарне відновлення спостерігались у сільському господарстві (–5%).

Проте вже в третьому кварталі ці галузі почали відновлюватися.

Наприклад, виробництво у сільському господарстві збільшилося у третьому кварталі на 16% порівняно з другим кварталом, аналогічно на 5% зростає промисловість, на 17% – роздрібна торгівля (усі значення сезонно скориговані). Зростання пояснюється як зняттям карантинних обмежень, так і відновленням попиту.

Відновлення залишається нестійким і запровадження карантину восени може знову вразити транспортну галузь та торгівлю, однак навряд чи може зашкодити відновленню промисловості та продовженню зростання у будівництві унаслідок стійкого стимулу з боку держави (проекти, як наприклад, "Велике будівництво").

⁹ Зміна за квартал сезонно скоригована

Додаток Б.

Вплив на бюджет

Рис. 5. Оцінка частки доходів та витраток державного бюджету до ВВП у 2020 році

У 2020 дефіцит державного бюджету щодо ВВП буде досить високим – 5.3%. Наша оцінка більш оптимістична за озвучений Мінфіном максимальний рівень 7.5%.

Дефіцит бюджету щодо ВВП становитиме близько 5% (порівняємо з 7.5% допустимого дефіциту, озвученого Міністерством фінансів та оцінки у 6–6.5% від Національного банку).

У 2020 у разі слідування темпам витраток на рівні останніх 9 місяців співвідношення бюджетних витраток до ВВП сягне 30.3% (Рис. 5). Ріст цього співвідношення порівняно з 2019 р. насамперед зумовлений падінням ВВП та порівняно високим планом витраток – до 1182 млрд грн. Наш прогноз дефіциту є оптимістичнішим за показники Мінфіну та НБУ, оскільки за результатами року Мінфін не зможе залучити весь необхідний обсяг фінансування та профінансувати всі заплановані витатки.

До кінця року Україна не відновить співпрацю з МВФ, що обмежить можливості залучення коштів від інших міжнародних партнерів. Доступ до фінансування на внутрішньому ринку також буде обмежено. Як наслідок, за прогнозом Центру публічних фінансів та врядування KSE, Мінфін не зможе профінансувати від 100 до 140 млрд грн витраток державного бюджету.

Значне відставання у фінансуванні витраток вже є помітним. Зазвичай рівень фінансування витраток у 3 кварталі становить 91–92% від плану. В поточному році цей рівень знизився до 86% від плану. В цілому ж за 75% року профінансовано лише 66% річного плану витраток загального фонду державного бюджету та 56% витраток спеціального фонду.

Зовнішні прогнози

За оцінками Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, оприлюдненими на початку вересня, падіння ВВП у 2020 році очікується на рівні 4.8%. Міністерство використовує випереджаючий індикатор «Зведений індекс базових галузей» та кореляцію його з темпами ВВП як основний інструмент для оцінки поточного значення цих темпів. Подібний підхід використовується й Національним банком України, однак їхній показник – Індикатор випуску базових галузей – використовується переважно для цілей описового аналізу, і оцінки ВВП на його основі не публікуються. Інвестгрупа ICU у вересні поліпшила прогноз динаміки ВВП України у 2020 році, знизивши оцінку його падіння за підсумками року з 6.7% до 5.7%. Консенсус-прогноз темпів зниження ВВП, проведений Мінекономіки у серпні 2020 р., становив 6%.

Найсупорішим в оцінках падіння виявився Міжнародний валютний фонд, який у червні прогнозував зниження ВВП у 2020 році на рівні 8.2% й змінив оцінку до 7.2% у жовтні. Світовий банк також у червні оприлюднив оцінку падіння в 3.5% та переглянув до 5.5% нещодавно.

Методологія та стійкість результатів

Для створення прогнозу використовується набір моделей:

- CGE-SIM – симуляція на основі обчислюваної моделі загальної рівноваги (є репрезентацією основних економічних агентів економіки — фірм (домашніх, експортерів, імпортерів), домогосподарств та уряду, економічна поведінка яких базується на припущенні оптимальної діяльності за заданих параметрів переваг й виробничих спроможностей та збереженні повної рівноваги при виникненні збуренні в економіці). Детальніші пояснення містяться у технічному звіті КШЕ щодо застосування моделі для оцінки падіння економіки у 2020 році з урахуванням фактору коронавірусу
- DFM-Q-COV – динамічна факторна модель (ДФМ) квартальної частоти з урахуванням змінної для COVID-19, базованої на значеннях індексу жорсткості обмежень Школи Блаватніка університету Оксфорду
- DFM-Q – ДФМ квартальної частоти, оцінена за допомогою альтернативного алгоритму порівняно з попередньою моделлю
- DFM-MX - ДФМ змішаної (квартальної та місячної) частоти

Моделі DFM-Q-COV та DFM-Q дають оцінку на рівні –5.5%, DFM-MX – на рівні –4.9%. Як остаточне значення прогнозу ми використовуємо оцінку CGE-SIM в –5.1% з огляду на щонайменше дві причини: вона близька до результату статистичної моделі (DFM-MX) та надає можливість пояснення прогнозу через глибинні економічні фактори.

Результати прогнозування за допомогою динамічних факторних моделей оновлюються на щомісячній основі – для швидкого врахування інформації, яка з'являється щомісяця. Перевага обраних моделей часових рядів полягає у швидкому врахуванні економічних новин, оновленні щомісячних даних щодо певного індикатора з множини індикаторів моделі та використання широкого набору індикаторів. Так, оприлюднені у жовтні дані щодо сільського господарства, транспорту та промисловості вказували на певне покращення стану економіки України, що відобразилось у зміні оцінки ВВП 2020 з –6.7 до –6.4%.